

16. Презентація Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» / Міністерство фінансів України. – 11.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/uploads/0/1201-14%20slides_budget_2016.pdf.

17. Тут і далі Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого боргу України станом на 31.12.2015 р. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychni-materialy-shchodo-erzhavnoho-ta-garantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy-u--rotsi?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu>.

18. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2015 рік // Урядовий кур'єр – 02.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-08/>.

19. Враховано обсяг номінального ВВП на рівні 2 262 млрд грн згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 року № 558 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017-2019 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/558-2015-%D0%BF>.

20. Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2016 рік. Постанова Кабінету Міністрів України № 190 від 10.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/190-2016-%D0%BF>.

21. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2015 році / Пенсійний фонд України. – 23.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=243697>.

22. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2015 році / Пенсійний фонд України. – 23.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=243697>.

23. Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень–травень 2016 року / Пенсійний фонд України. – 21.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=257718&cat_id=95533.

УДК 336.71

*С.В. Євтушенко
старший викладач
кафедри економіки та менеджменту підприємств,
Університет економіки та права «КРОК»*

Інвестиційна безпека підприємства як фактор забезпечення його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді

В статті досліджено взаємозв'язок таких важливих економічних категорій як інвестиційна безпека підприємства та його конкурентоздатність і доведено, що інвестиційна безпека підприємства є важливим фактором забезпечення його конкурентоспроможності у довгостроковому періоді.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, інвестиційна безпека, конкурентоздатність підприємства.

С.В. Евтушенко
старший преподаватель
кафедры экономики и менеджмента предприятий,
Университет экономики и права «КРОК»

Инвестиционная безопасность предприятия как фактор обеспечения его конкурентоспособности в долгосрочном периоде

В статье исследована взаимосвязь таких важных экономических категорий как инвестиционная безопасность предприятия и его конкурентоспособность и доказано, что инвестиционная безопасность предприятия является важным фактором обеспечения его конкурентоспособности в долгосрочном периоде.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, инвестиционная безопасность, конкурентоспособность предприятия.

S. Yevtushenko
Senior teacher of the Department
of Economics and Enterprises Management
«KROK» University

Investment Security of an Enterprise as the factor of Provision of its Competitiveness in the Long-term Period

The correlation of such important categories as investment security of the enterprise and its competitiveness was analyzed in this article and the fact that investment security of the enterprise is an important factor of guaranteeing of its competitiveness in the long-term period was proved.

Key words: economic security of the enterprise, investment security, competitiveness of the enterprise.

Постановка проблеми

Забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства вимагає постійного інвестування в його розвиток. Але за довготривалого життєвого циклу інвестицій, нестабільності та невизначеності умов господарювання підприємства, які характеризуються військово-політичними конфліктами, руйнівними довготривалими фінансовими кризами, монопольним становищем певних бізнес-груп, неадекватним державним регулюванням бізнесу тощо важливого значення набуває забезпечення необхідного рівня його інвестиційної безпеки. Розв'язання проблем забезпечення інвестиційної безпеки та належної конкурентоспроможності підприємства потребує чіткого визначення та розкриття сутності категорії «інвестиційна безпека підприємства» для з'ясування її впливу на конкурентоспроможність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню теоретичних проблем конкурентоспроможності підприємств у ринкових умовах господарювання присвячені праці Андропова Д. [1], Воронова

Д. [2], Гудкової О. [3], Грибова В. [13], Грузинова В. [13], Колесніченко О. [3], Кричевського М. [7], Ламбена Ж.-Ж. [6], Минько Е. [7] Плотницької Т. [8], Портера М. [10, 11] та інших. Останнім часом проблему економічної безпеки та її інвестиційної складової розробляли Варналій З. [4], Кириченко О. [5], Кучеренко О. [9], Лаптев С. [5], Прохорова В. [9], Прохорова Ю. [9], Сідак В. [5], Сухорукова Т. [12] та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Достатньо розробленим в економічній науці є питання конкурентоспроможності підприємства, багато праць присвячено проблемам інвестиційної складової економічної безпеки підприємства, але взаємозв'язок і співвідношення між цими категоріями залишається слабо дослідженим.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення ролі інвестиційної безпеки в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

В ринковому середовищі як досягнення, так і підтримка конкурентоспроможності підприємства вимагає постійного здійснення інвестиційної діяльності, яка характеризується підвищеним ризиком. Важливим завданням підвищення ефективності інвестиційної діяльності є гарантування інвестиційної безпеки підприємства при реалізації інвестиційних проектів у всіх стратегічних зонах господарювання, на всіх етапах життєвого циклу. Розв'язання цього завдання вимагає дослідження взаємозв'язку конкурентоспроможності та інвестиційної безпеки підприємства, що потребує чіткого визначення та розкриття сутності категорії «інвестиційна безпека підприємства», з'ясування її місця та ролі в господарській діяльності підприємства.

Аналіз останніх наукових праць в галузі економічної безпеки підприємства (надалі – ЕБП) виявив відсутність єдиного наукового підходу до розуміння сутності ЕБП як категорії. Недосконалість понятійно-категоріального апарату виявляється у різноманітності та суперечливості поглядів на проблему. Сучасна наукова література містить чималу кількість трактовок категорії ЕБП. Умовно їх можна об'єднати за критерієм фокусування на основних аспектах проблеми економічної безпеки у п'ять основних груп: вузько-аспектну, загрозливу, ресурсно-функціональну, узгодження економічних інтересів, нормального режиму господарювання.

У вузько-аспектних підходах ЕБП розглядається з позиції окремого аспекту його діяльності: правового (рейдерські атаки), інформаційного (відплив комерційної інформації), фінансового тощо. Андрощук Г. вважає, що економічна безпека запобігає відпливу конфіденційної економічної інформації з фірми, порушення комерційної таємниці, здійснення економічних диверсій [13].

При визначенні категорії «економічна безпека» стала переважати думка, що вона відображає такий стан підприємства, який забезпечує здатність протистояти несприятливим зовнішнім (та внутрішнім) впливам. У зв'язку з цим ЕБП стала розглядатися набагато ширше – як можливість забезпечення ефективного розвитку підприємства в різноманітних, у тому числі й несприятливих ситуаціях. Так, Сухорукова Т. визначає економічну безпеку підприємства як «захищеність всіх боків його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидкого усунення різноманітних загроз, пристосовуваність до складених умов, яка негативно не відображається на діяльності підприємства» [12, с.11]. Не можна погодитися з автором та ігнорувати вплив внутрішніх загроз під-

приємства. Під безпекою Варналій З. розуміє ступінь (рівень) захищеності від негативного впливу та його зовнішніх чинників [4, с.21].

За ресурсно-функціональним підходом в дефініції ЕБП основний акцент робиться на проблемі оптимізації корпоративних ресурсів підприємства. На думку Льяшенка С., під ЕБП слід розуміти стан ефективного використання ресурсів підприємства та існуючих ринкових можливостей, що дає змогу запобігати внутрішнім та зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання та стійкий розвиток на ринку у відповідності з обраною місією [14].

В підході до узгодження економічних інтересів дослідники проблеми ЕБП повністю або частково розглядають взаємодію підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища крізь призму поєднання їхніх економічних інтересів. Кириченко О., Сідак В., Лаптев С. підтримують системно-функціональний підхід, який визначає ЕБП як захищеність свободи її ведення, юридичних і фактичних прав власності, матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів підприємства, можливостей його розвитку в умовах мінливого ринкового середовища, а також здатність протистояти різного роду ризикам та загрозам економічним інтересам бізнесу [5, с. 262].

Узагальнюючинаведені точки зору науковців, необхідно наголосити, що вузько-функціональний підхід до проблеми ЕБП не забезпечує системного розгляду підприємства; ресурсно-функціональний підхід не відображає специфіки категорії економічної безпеки, бо ототожнює проблему економічної безпеки із загальною ресурсною ефективністю підприємства; загрозливий підхід акцентує увагу на одному аспекті загроз, виключає з поля зору економічний потенціал та можливості його ефективної реалізації. В проблемі ЕБП необхідно виходити з узгодження економічних інтересів та розуміння нормального режиму господарювання підприємства.

Вбачається за необхідне розмежовувати якісні та кількісні характеристики ЕБП. За якісними характеристиками, ЕБП трактується як стан захищеності економічних інтересів підприємства від загроз, за якого не відбувається переходу в кризовий стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарювання. За кількісними характеристиками, ЕБП – міра збалансованості економічних інтересів підприємства та відповідності економічним інтересам суб'єктів зовнішнього середовища, за якої підприємство не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарювання.

Є підстави вважати, що в проблемі класифікації ЕБП треба виходити з того, що ключовою, найважливішою сутнісною ознакою підприємства як динамічної системи є його господарська діяльність, а відтак елементний склад ЕБП залежить від класифікації останньої. Господарська діяльність підприємства поділяється на операційну (поточну основну та неосновну (іншу)), інвестиційну та фінансову, тому пропонується виділити в складі економічної безпеки промислового підприємства три складові: операційну, інвестиційну та фінансову, з виокремленням основних аспектів (рис. 1).

Операційна діяльність підприємства має поточний характер. Операційна безпека обумовлена операційною, поточною діяльністю підприємства, яка має циклічний характер і залежить від організації виробничого процесу, технології, що застосовується, якості сировини, вмінь та досвіду робітників тощо. Інвестиційна безпека підприємства (надалі ІБП) визначається його інвестиційною діяльністю, яка, як правило, є довгостроковою. Отже, операційна та інвестиційна складові

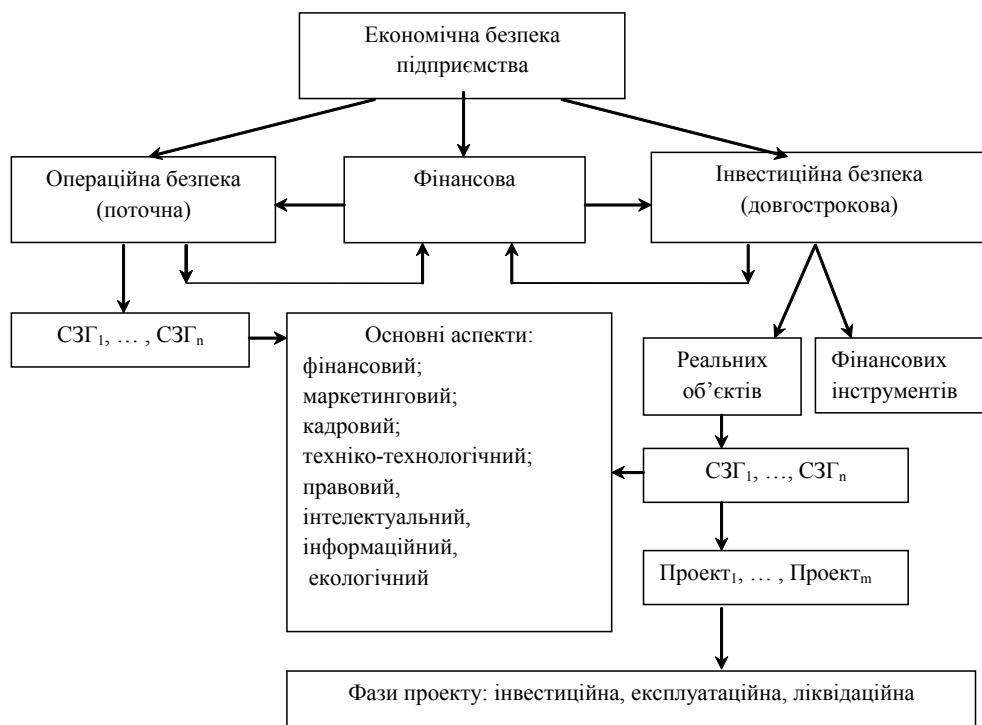

Рис. 1. Інвестиційна безпека в структурі ЕБП

Джерело: сформовано автором

економічної безпеки характеризують її в короткостроковому та довгостроковому періоді відповідно. Фінансова безпека визначається фінансовою діяльністю підприємства. Як операційна, так і інвестиційна діяльність підприємства мають бути профінансовані, обидва напрями господарської діяльності формують кінцеві фінансові результати, тому фінансова безпека впливає як на операційну безпеку в короткостроковому періоді, так і інвестиційну – в довгостроковому. У свою чергу, операційна безпека та інвестиційна безпека спричиняють зворотній вплив на фінансову безпеку підприємства (рис. 1).

Запропонований підхід надає можливість розглядати підприємство цілісно, інтегрує напрями господарювання й узгоджується з думкою Прохорової В., Прохорової Ю., Кучеренко О., які стверджують: «... якщо ЕБП має в якості об'єкта економічну діяльність та економічні інтереси, фінансова безпека суб'єкта господарювання відповідно має бути пов'язана з фінансовою діяльністю та фінансовими інтересами. Отже, під фінансовою безпекою підприємства будемо вважати стан захищеності від загроз, що виникають у процесі його функціонування та розвитку як суб'єкта фінансових відносин [9, с.20]». Зрозуміло, що за такою ж логікою необхідно відокремлювати інвестиційну складову ЕБП. Виходячи з того, що підприємство зазвичай здійснює господарську діяльність у різних стратегічних зонах господарювання (СЗГ), є доцільним наступний поділ операційної та інвестиційної безпеки за СЗГ. Як операційна, так і інвестиційна складові ЕБП характеризуються такими основними аспектами, як фінансовий, маркетинговий, кадровий, техніко-технологічний, правовий, інтелектуальний, інформаційний та екологічний.

Безсумнівно, що ІБП характеризує стан ЕБП в довгостроковому періоді. За якісними характеристиками, ІБП – це стан довгострокової захищеності еконо-

мічних інтересів підприємства від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарювання. За кількісними характеристиками, ІБП – це міра довгострокової збалансованості економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності та відповідності економічним інтересам суб'єктів зовнішнього середовища, за якої підприємство в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарювання.

Конкуренція вимагає постійних інвестицій у розвиток підприємства, але при зниженні рівня прибутковості інвестицій нижче певної межі настає криза, стан небезпеки. Для збереження конкурентоспроможності підприємство має не тільки не допустити зниження прибутковості інвестицій нижче критичного рівня, а й забезпечити адекватний рівень їх прибутковості (або його позитивну динаміку) відносно конкурентів. Отже, необхідною умовою досягнення конкурентоспроможності підприємства є забезпечення його економічної безпеки, тобто рівня прибутковості не нижче певної межі, а достатньою умовою конкурентоспроможності є забезпечення адекватного рівня конкурентоспроможності відносно конкурентів. Як було доведено вище, економічна безпека підприємства в залежності від часового горизонту поділяється на операційну (короткострокову) та інвестиційну (довгострокову) і очевидно може бути співвіднесена з поточною та довгостроковою конкурентоспроможністю підприємства. Проаналізуємо, як дослідники визначають сутність конкурентоспроможності підприємства щодо доказовості вище наведених тверджень.

Сучасна наукова література містить чималу кількість суперечливих трактувань категорії конкурентоспроможності підприємства. Умовно їх можна об'єднати за критерієм фокусування на основних аспектах проблеми конкурентоспроможності у п'ять основних груп: продуктової, ресурсної ефективності, ступеня задоволення потреб споживачів, конкурентних переваг, інтегральну.

Прихильники продуктового підходу, зокрема Минько Е., Кричевський М. трактують конкурентоспроможність як «сукупність споживчих властивостей продукції, необхідних і достатніх для того, щоб вона у визначений момент часу могла бути реалізована за зіставними цінами на конкретному ринку» [7, с.83]. Зведення конкурентоспроможності підприємства до конкурентоспроможності продукції підприємства не зовсім коректне, бо не враховуються внутрішні фактори, такі як управлінський досвід, методи управління, а також напрацьований потенціал підприємства у вигляді гудвіл, ноу-хау. Крім того, продукція підприємства може бути конкурентоздатною, а його фінансовий стан може погіршуватися.

Підхід ресурсної ефективності щодо визначення конкурентоспроможності підприємства, прихильником якого є видатний економіст М. Портер, акцентує увагу на тому, що «конкурентоспроможність обумовлена скоріше ефективністю, з якою фірма на місцях використовує потужності для виробництва товарів та послуг» [10, с.162]. За думкою М. Портера, конкурентоспроможність підприємства є відображенням відносного рівня ефективності використання усіх видів наявних у цього підприємства виробничих ресурсів. «Конкурентоспроможність є порівняльною характеристикою підприємства, яка відбиває різницю між рівнем ефективності використання на ньому всіх видів ресурсів порівняно до аналогічних показників інших підприємств певної однорідної групи» [11, с.40].

В основі визначення конкурентоспроможності на підставі підходу задоволення потреб споживачів є визначення Ж.-Ж. Ламбена, що «конкурентоспроможність – це здатність задовольняти потреби споживачів краще, ніж це роблять конкуренти» [6, с.66]. Обмеженість визначення очевидна, бо не враховує ефективності господарської діяльності та міцності конкурентної позиції підприємства на ринку.

Багато вчених об'єднують перераховані вище трактування та користуються інтегрованим, комплексним підходом до визначення конкурентоспроможності підприємства. Зокрема, комплексно розглядає конкурентоспроможність підприємства Плотницька Т., яка вважає, що «конкурентоспроможність підприємства – це оцінена суб'єктами зовнішнього середовища його перевага на обраних сегментах ринку над конкурентами в даний момент часу, яка досягнута без збитків оточуючим, визначена конкурентоспроможністю його конкретних товарів та рівнем конкурентного потенціалу, який характеризує здатність в майбутньому розробляти, виготовляти, збувати та обслуговувати товари, вищі за якістю та ціною аналогів» [8, с.209]. Беручи до уваги, що конкурентоспроможність підприємства – це складна, комплексна, багатовекторна категорія, зазначимо, що для повного розкриття сутності цієї економічної категорії треба користуватися інтегральним підходом і враховувати не тільки наявність у підприємства конкурентних переваг та ефективність використання ресурсів, а також ступінь задоволення його економічних інтересів. До необхідності врахування економічних інтересів підприємства підходять Гудкова О. та Колесніченко О., які трактують конкурентоспроможність підприємницьких структур як їхню здатність здійснювати ефективний контакт зі споживачами, постачальниками, партнерами та конкурентами [3]. Воронов Д. наголошує, що конкурентоспроможність підприємства оцінюється з позицій інтересів власника (керівництва, інвестора) господарюючого суб'єкта. Чим менше ціна продукції, тим більша її конкурентоспроможність, однак чи зможе така ціна забезпечити необхідну економічну ефективність для подальшого розширеного відтворення [2].

Вважаємо за необхідне розмежовувати якісні та кількісні характеристики конкурентоспроможності підприємства. За якісними характеристиками, конкурентоспроможність підприємства трактується як стан забезпеченості реалізації економічних інтересів підприємства конкурентними перевагами, який характеризується міцністю ринкової позиції підприємства відносно конкурентів та рівнем ефективності використання його ресурсів. За кількісними характеристиками, конкурентоспроможність підприємства – міра відносної збалансованості економічних інтересів підприємства та відповідності економічним інтересам зовнішнього середовища порівняно з конкурентами, яка характеризується відносною міцністю ринкової позиції підприємства та порівняльним рівнем ефективності використання ресурсів.

В залежності від часового горизонту багато дослідників виділяють різні види або рівні конкурентоспроможності підприємства, зокрема Андронов Д. наголошує, що стратегічна конкурентоспроможність, на відміну від оперативної, робить акцент на довгострокову складову [1]. Реутов В. виділяє три рівні дослідження конкурентоспроможності: оперативний, тактичний і стратегічний. Він вважає, що на оперативному рівні у якості показника конкурентоздатності слід розглядати інтегральну оцінку конкурентоспроможності продукції як деяку середню зважену величину (середню геометричну, середню арифметичну тощо) з показників ефективності окремих видів продукції, що виробляються на підприємстві. На тактичному рівні конкурентоспроможність підприємства забезпечується його

загальногосподарським станом і характеризується комплексним показником цього стану. На стратегічному рівні конкурентоспроможність підприємства характеризується інвестиційною привабливістю, критерієм якої є зростання вартості бізнесу.

Є доцільним, залежно від часового горизонту, виділити дві складові конкурентоспроможності підприємства: поточну, яка характеризує конкурентоспроможність в короткостроковому періоді, та довгострокову, протягом тривалого періоду. Довгострокова конкурентоспроможність підприємства може трактуватися як стан довгострокової забезпеченості реалізації економічних інтересів підприємства конкурентними перевагами, який характеризується міцністю ринкової позиції підприємства відносно конкурентів та рівнем ефективності використання його ресурсів в довгостроковому періоді. Графічну ілюстрацію взаємозв'язку між складовими економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємства подано на рис. 2.

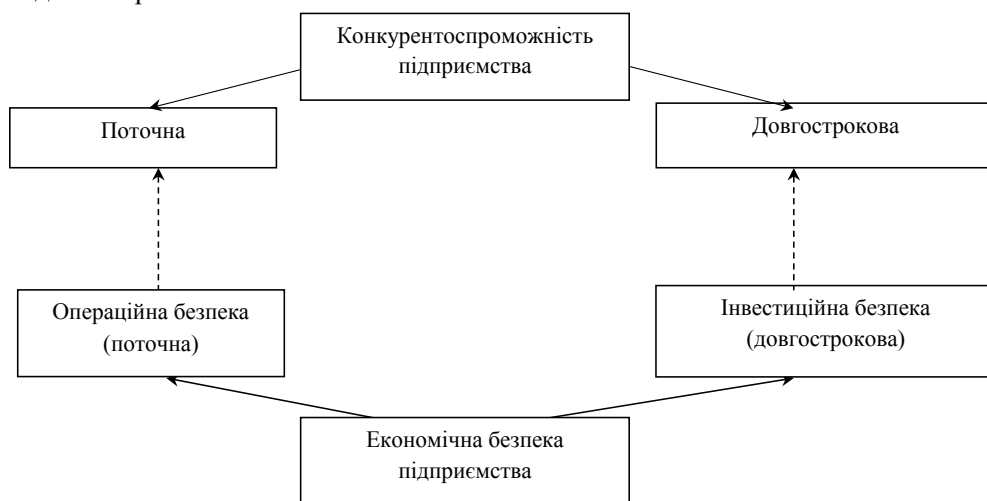

Рис. 2. Вплив складових економічної безпеки підприємства на конкурентоспроможність підприємства

Джерело: сформовано автором

Розуміння економічної безпеки підприємства крізь призму його економічних інтересів дає змогу зробити висновок, що економічна безпека підприємства є важливим фактором його конкурентоспроможності: зниження рівня економічної безпеки підприємства спричиняє зниження рівня його конкурентоспроможності, а нормалізація рівня економічної безпеки позитивно впливає на рівень конкурентоспроможності підприємства. В часовому розрізі гарантування інвестиційної безпеки підприємства є важливим фактором забезпечення його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Висновки

Не зважаючи на наявність суперечок та різних трактувань таких важливих економічних категорій як економічна безпека підприємства та конкурентоспроможність підприємства правильне їх розуміння та визначення не можливе без урахування економічних інтересів підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища. Крізь призму концепції економічних інтересів можна довести, що економічна безпека є фактором конкурентоздатності підприємства: тільки за умови захищеності економічних інтересів від загроз можна забезпечити реалізацію економічних інтересів конкурентними перевагами. Враховуючи часовий горизонт

господарювання, в довгостроковому періоді фактором конкурентоздатності підприємства є інвестиційна безпека.

Розуміння інвестиційної безпеки як фактора конкурентоспроможності підприємства вимагає додаткового дослідження впливу рівня інвестиційної безпеки на рівень конкурентоспроможності підприємства для пошуку оптимальних управлінських рішень. Наприклад, надмірне фінансування у гарантування фізичної безпеки підприємства може позбавити коштів на проведення рекламної кампанії, сервісу або навчання персоналу тощо.

Окрім того, з часом як структура, так і сила економічних інтересів окремих суб'єктів підприємства, також суб'єктів зовнішнього середовища зазнають певних змін, які необхідно вчасно відслідковувати та забезпечувати оперативне та ефективне реагування.

Література

1. *Андронов Д. А.* Управление стратегической конкурентоспособностью компании. [Електронний ресурс] // Экономика, предпринимательство и право, 2011, № 5 (5) с.16-21. Режим доступу: <https://creativeconomy.ru/articles/15418>
2. *Воронов Д.* Оценка и анализ конкурентоспособности предприятия. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cfin.ru/management/strategy/competit/analysis.shtml>
3. *Гудкова О. Е., Колесниченко Е. А.* Факторы обеспечения конкурентоспособности предпринимательской структуры // Социально-экономические явления и процессы, 2012, №11(045).
4. Економічна безпека: навчальний посібник / [Варналій З. С., Мельник П. В., Тарангул Л. Л. та ін.]; за ред. З. С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
5. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: [монографія] / Кириченко О. А., Денисенко М. П., Сідак В. С., Лаптев С. М., Єрохін С. А. та ін. ; заг. ред. Кириченко О. А. – К. : ІМБ Університету «КРОК», 2010. – 412 с.
6. *Ламбен Ж.-Ж., Чумпигас Р.* Менеджмент, ориентированный на рынок / пер. с англ. под ред. В. Б. Колчанова, СПб.: Питер, 2008. – 721 с.
7. *Минько Э., Кричевский М.* Качество и конкурентоспособность. / Минько Э., Кричевский М., СПб.: Питер, 2006. – 268 с.
8. *Плотницкая Т.* Определение конкурентоспособности предприятия // Вестник Тамбовского государственного технологического университета, 2010 Т.16, №1. – С. 205-211.
9. *Прохорова В. В.* Управління економічною безпекою підприємств: [монографія] / В. В. Прохорова, Ю. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.
10. *Портер М.* Конкурентная стратегия: Методика анализа отрасли и конкурентов / пер. с англ., М.: Альпина бизнес, 2007.
11. *Портер М.* Международная конкуренция. Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
12. *Сухоруков Т. Г.* Концептуальный взгляд на экономическую безопасность / Т. Г. Сухоруков // Залізничний транспорт України. – 1998. – №2–3. – С. 9-13.
13. *Андрощук Г.А.* Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев.К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000 – 398 с.
14. *Ильашенко С. И.* Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке/ С. И. Ильашенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №3(21). – С. 12-19.